

ד"ר חגי משגב –

חיי יום על פי כתובות מן התקופה הרומית ביזנטית והשוואתן לספרות חז"ל

מחקר זה בוחן את חיי היום-יום כפי שהם משתקפים בכתובות עבריות וארמיות מן התקופה הרומית-ביזנטית ומשווה אותם אל התמונה העולה מספרות חז"ל. במונח "כתובות מחיי יום-יום" נכללים תעודות ופתקים, רשימות שמות וכל דבר שאדם כותב לעצמו לצרכים פעוטים שונים. כמו כן עוסק המחקר בתעודות משפטיות, שכמותן רבות בממצא בן התקופה, בכתובות המאגיות, וכן בכתובות בתי הכנסת; ובכתובות הקבורה, שאף הן משקפות בעיקר את עולם האנשים החיים שכתבו אותן.

עיקרו של מחקר זה הוא ההיבט המתודי. לא עצם ההשוואות בין הממצא האפיגרפי לספרות חז"ל, שהן חשובות מאד כשלעצמן, הן העומדות במרכז העניין; אלא ההשוואה בין המבט הכולל על הממצא האפיגרפי בכל תחום למבט הכולל העולה מעדויות ספרות חז"ל באותו נושא. הכוונה אינה רק להביא את מצב המחקר העדכני בכל נושא, אלא להציג את העניין באור חדש, כוללני. למשל, עלינו להראות כיצד כתובות הקבורה למעשה מהוות קבוצה בפני עצמה, עם חוקים משלה, ועם התפתחות פנימית, הניתנת להבחנה על ידי ההסתכלות הכוללת הזו. כך הוא הדבר למעשה בכל תחום.

מן הצד השני, רצון זה מחייב לחפש בספרות חז"ל לא רק את מירב ההקבלות לנוסחאות כאלה או אחרות, אלא להפיק גם מסקירת ההקבלות האלה התרשמות כוללת. התרשמות כזו נובעת גם מהחומר הנסקר עצמו, גם מכמותו היחסית, וגם ממה שאין בו. אם ניזקק שוב לתחום כתובות הקבורה, הרי שבצד מקבילות תלמודיות לעניינים ספציפיים - למשל, לשונות נדר ושבועה, או הלכות קבורה - חייבים להתייחס לעובדת מיעוט ההתייחסויות לכתובות הקבר בספרות חז"ל, ולהיעדרן של הלכות ביקור קברים או אזכרות שנתיות.

ניתן לומר שמטרת מחקר זה היא למעשה כפולה: גם העמדת מצב הדברים העולה מן הסקירה הכוללת של כל תחום מתחומי הממצא האפיגרפי, וגם ההקבלה וההשוואה לתמונה הכוללת העולה מהספרות התלמודית. לפיכך, תוצאות המחקר הזה מניבים את פירותיהם בשני התחומים. המחקר מתעתד לצאת כספר והוא ילווה בקורפוס הכתובות הנידונות.